

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Rozdział:

Klabecki Kazimierz: Rzeźnia i targowisko zwierzęce

Źródło:

Księga pamiątkowa miasta Poznania : 10 lat pracy Polskiego Zarządu Stołecznego miasta Poznania. Poznań : Magistrat m. Poznania, 1929, strony 632-639

Rozdział udostępniony cyfrowo w ramach zadań projektu pt.

„Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39«
H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

Dr. Kazimierz Klabecki.

Rzeźnia i targowisko zwierzęce.

Wstęp.

Późno, bo dopiero w roku 1892 powzięły korporacje miejskie, wobec coraz większych wymagań sanitarnych, postanowienie wybudowania rzeźni wraz z targowiskiem dla zwierząt i uchwały na ten cel pierwsze kredyty.

Jako teren pod budowę wybrano dawne łąki dominikańskie, położone w północnej stronie miasta, przy dworcu Tama Garbarska. Łąki te o powierzchni 5,75 ha nabyto w latach 1894 i 1895 za 309.500 mk. a ponieważ położone były nisko, musiano je podwyższyć trzy do pięcio-metrowym nasypem, co uskuteczniło w ciągu dwu lat następnych.

Na tak przygotowanym terenie przystąpiono do budowy podług planów, wykonanych przez radcę budowlanego Magistratu, Moritza, a zatwierdzonych przez korporacje miejskie dnia 13 grudnia 1897 roku. Jednocześnie uchwalono dalsze kredyty na budowę w wysokości 2.200.000,— mk.

Dnia 1 marca 1900 r. rzeźnia i targowisko zostały oddane do publicznego użytku, a w miesiąc później Św. Łazarz, Wildę i Jeżyce przyłączono do miasta. Przedtem zaś, dnia 9 maja 1899 r. władze miejskie i policyjne wydały statut o przymusowym uboju w rzeźni wszelkich zwierząt, przeznaczonych do spożycia.

Targowisko. Teren targowiska, obejmujący 21.925 m², znajduje się przy bocznic kolejowej, która opasuje go od strony za-

chodniej. Wzdłuż bocznic ciągnie się rampa z zagrodami obliczona na jednoczesne wyładowanie piętnastu wagonów. Rampa posiada lekki spad w kierunku hal targowych. Wyładowane zwierzęta pozostają na rampie w zagrodach, aż do czasu zbadania ich przez lekarza weterynaryjnego, poczem przepędzane są do hal targowych.

Hal targowych wybudowano trzy. Pierwszą z nich, położoną od strony północnej, o powierzchni 1.430 m² przeznaczono dla 1.000 sztuk świń, drugą, środkową, zajmującą 1.220 m² — dla 208 sztuk bydła, a trzecią o powierzchni 1.430 m² — dla 400 sztuk cieląt i owiec razem. Wszystkie hale są murowane i zaopatrzone w zagrody, koryta, wagi, wodę i światło elektryczne. Środkowe urządzenia wykonano z betonu i żelaza. Cały wolny teren targowiska jest asfaltowany, a rampy wybrukowane kostką granitową.

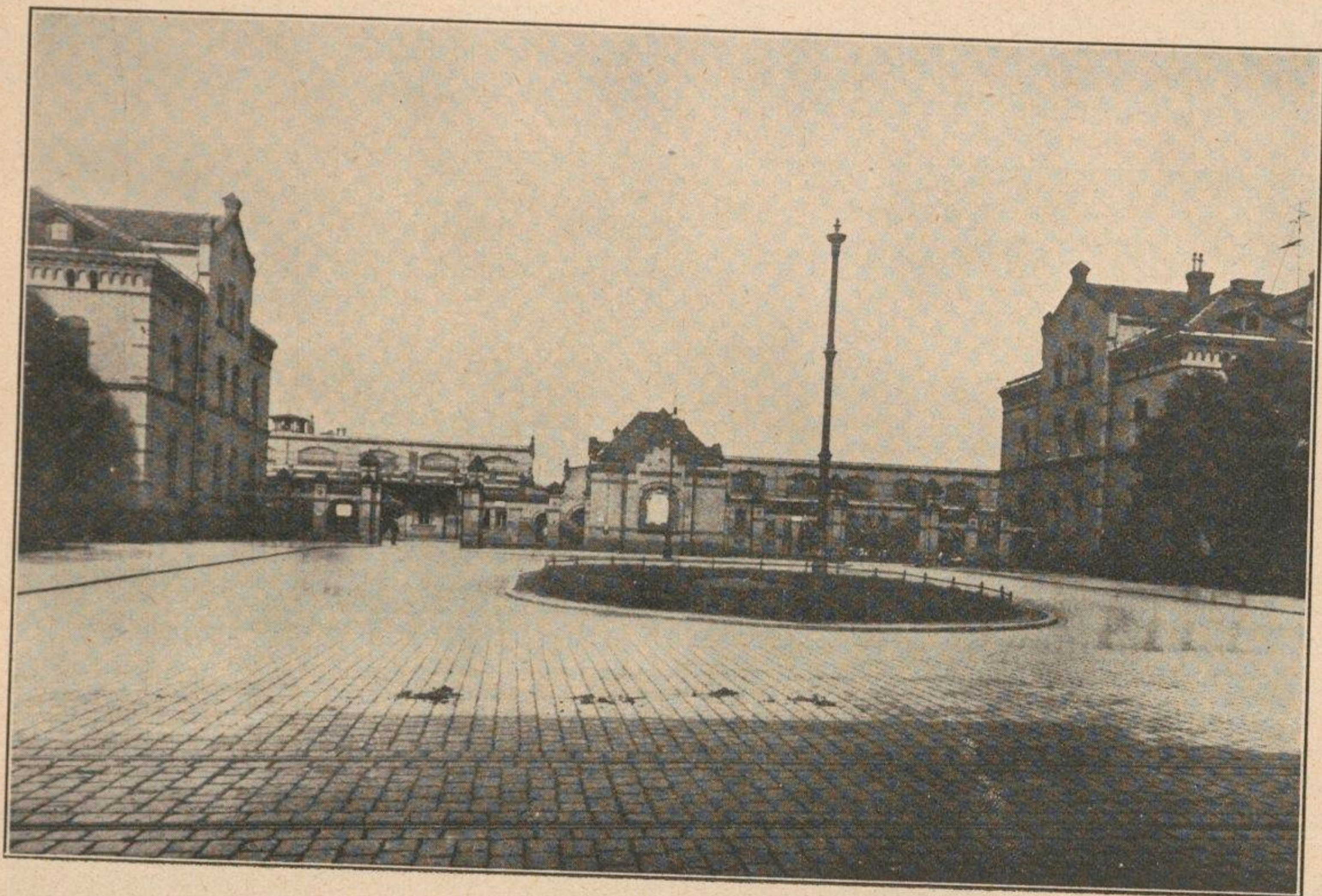
Wschodnią stroną targowisko przylega do rzeźni. Oba tereny rozgraniczone są ogrodzeniem, zaopatrzonym w dwie bramy do przepędu zwierząt oraz wspólnymi budynkami: administracyjnym, giełdy i innemi. Od strony południowej, przy ul. Grochowe Łąki znajdują się dwie bramy wjazdowe.

Rzeźnia. Przylegający do targowiska swoją stroną zachodnią, teren rzeźni obejmuje 30.400 m². Na obszarze tym wzniesiono hale uboju zwierząt, chłodnie, zamrażalnie,

halę maszyn, wytwornię lodu, budynek administracyjny, giełdę, domy mieszkalne itp. Po stronie północnej terenu przeprowadzono odgałęzienie bocznic kolejowej do rzeźni sanitarnej, maszynerji i gnojowni.

uboju cieląt i owiec o 528 m² obliczona jest na 800 sztuk dziennego uboju.

Przy halach znajduje się chłodnia, podzielona na 204 cel o łącznej powierzchni 754 m², przedchłodnia o powierzchni 180 m²

Wjazd od Tamy Garbarskiej.

Hale uboju, wraz z chłodniami, płóczkarnią, halą łącznikową itp. umieszczone są pod jednym dachem. Hale są trzynawowe z oknami bocznymi w środkowej wyższej nawie i również, jak i hale targowe są murowane, a wewnętrzne urządzenia wykonano z żelaza i betonu. Każda hala zaopatrzona jest w kolejki wiszące, dźwigi, wagi i wszelkie najnowsze urządzenia; posadzki są wyłożone dużymi płytami z czerwonego piaskowca.

Hala uboju bydła ma powierzchnię 561 m², co daje możliwość uboju przy 8 godz. dniu pracy 160—180 sztuk dziennie. W hali uboju świń o powierzchni 1.405 m² największy ubój dzienny wynosi 1.300 sztuk. Wreszcie hala

i dwie zamrażalnie o powierzchni 145 m². Poza tem w oddzielnych budynkach znajdują się: rzeźnia sanitarna, hala uboju koni, przetwornia niezdatnego do konsumpcji mięsa na mąkę mięsną i aparat sterylizacyjny.

W pobliżu hal ubojowych, od strony północnej stoi budynek, mieszczący maszynerję i kotłownię. Maszyn parowych posiada rzeźnia trzy o sile 480 HP, trzy dynamo o sile 235 HP, 21 silników o sile 130 HP, trzy kotły kornwalijskie o powierzchni ogrzewalnej 330 m² i baterję akumulatorów, gdyż w energję elektryczną zaopatruje się zakład sam.

Rzeźnia posiada również generator, produkujący 2.600.000 kg rocznie lodu. Z in-

nych urządzeń należy wymienić jeszcze gnojownię, solarnię skór, płóczkarnię, oborę itp.

Na granicy pomiędzy targowiskiem i rzeźnią wznosi się okazały, z wieżą zegarową, budynek administracyjny, a od ulicy Grochowe Łąki budynek giełdy i restauracji. Dwa piętrowe domy mieszkalne znajdują się po stronie wschodniej rzeźni, frontem do ulicy

wy wzrastały stopniowo, dochodząc w roku 1918 do sumy 4.800.000 mk.

*Pogląd na rozwój rzeźni i targowiska
1919—1928.*

Długoletnia wojna ujemnie odbiła się na stanie targowiska i rzeźni. To też, kiedy władze polskie zakłady te przejęły, budynki były

Na podwórzu Targowicy.

Tama Garbarska, a pomiędzy nimi stoi domek portjera, obsługującego bramy wjazdowe.

Wszelkie wolne place i ulice w rzeźni, tak samo jak i na targowisku, są asfaltowane, co ułatwia utrzymanie porządku i przeprowadzania dezynfekcji.

Budynki rzeźni i targowiska o wyłożonych jasno-żółtą cegłą fasadach, jednolite w stylu, robią korzystne wrażenie.

Całkowite koszty budowy wynosiły w roku 1900 — 2.870.400 mk. i w miarę rozbudo-

zaniebane, brudne, dachy dziurawe, a żelazne konstrukcje zardzewiały. Do jakiego stanu dewastacji budynki były doprowadzone, może służyć fakt, że w oknach wybitych było 1.700 szyb. Również zużyte były bruki. Nie lepiej przedstawiał się inwentarz ruchomy, jak wózki, sprzęty i narzędzia.

Dnia 27. stycznia 1920 objął stanowisko dyrektora Dr. Klabecki.

Polski zarząd miasta przystąpił zaraz do gruntownego odnowienia hal, remontu dachów, wprawiania szyb, naprawy budynków,

usuwania zbytecznych szop, wystawionych podczas wojny przez wojsko itp. robót.

Równolegle do powyższej akcji musiano wyszkolić personel polski, który w miarę dobrowolnie ustępujących Niemców, zajmował ich miejsca.

Targowisko. Z powodu zakazu wolnego obrotu zwierzętami rzeźnemi, wydanego z początkiem 1916 roku, handel na targowisku ustał zupełnie. Zniesienie zakazu tego przez władze polskie spowodowało, że w ro-

konjunktur, eksportem zagranicę i zakazami z powodów sanitarnych.

Tak szybki rozwój sprawił, że hale targowe mogły pomieścić zaledwie część spędzanych zwierząt. Wyłonił się wtedy projekt budowy nowego targowiska i rzeźni. Do czasu urzeczywistnienia tego projektu musiano przeprowadzić pewne zmiany i ulepszenia na targowisku obecnym.

Przedewszystkiem zaszła potrzeba urządzenia prowizorycznych stoisk dla bydła.

Spęd na Targowisko 1910 – 1927.

Rok	Bydła	Cieląt	Owiec	Kóz	Świń	Prosiąt	Ogółem
1910	7.713	15.968	3.281	492	50.435	13.518	91.407
1911	8.838	18.882	3.515	386	62.350	7.004	100.975
1912	9.743	15.278	2.734	394	60.269	19.146	107.564
1913	9.748	15.335	2.696	698	65.680	24.470	118.627
1914	10.461	16.856	2.460	521	74.341	9.667	114.306
1915	16.786	19.167	2.647	1.021	35.011	10.820	85.452
1919	18.428	14.795	9.283	9.483	78.633	22.634	153.054
1920	12.776	8.469	4.855	5.153	48.568	13.298	93.110
1921	13.448	18.897	8.976	2.711	63.505	15.442	122.980
1922	29.331	26.811	19.478	1.996	74.037	11.990	163.643
1923	29.261	27.941	17.277	3.482	84.674	17.087	179.722
1924	31.230	31.727	25.307	3.346	152.203	19.140	262.953
1925	37.315	33.929	44.219	39	132.220	124	247.846
1926	35.261	29.016	36.205	—	103.891	21	204.394
1927	33.858	36.200	26.471	—	140.015	13.224	249.768

ku 1919 spędzono 153.054 sztuk zwierząt, tj. znacznie więcej, niż w latach przedwojennych, kiedy największy spęd (rok 1913) wynosił 118.627 sztuk. Od tego czasu ruch targowy, pomimo zakazu spędu bydła hodowlanego, z powodu pryszczy, szybko się rozwija, rokując jaknajlepsze widoki na przyszłość, a targowisko nie tylko obsługuje rynek miejscowy, lecz także rynki krajowe (Górny Śląsk, Łódź, Warszawa) i zagraniczne.

Zamieszczona tablica spędu najlepiej uwidocznia rozwój targowiska. Znaczny spadek w roku 1920 tłumaczy się ograniczeniem wolnego handlu, a odchylenia w innych latach większym lub mniejszym, zależnie od

Stoiska te, obliczone na 400 sztuk zwierząt, wykonano w roku 1923. Umieszczono je na wolnym placu, na północ od hali dla świń.

W następnym roku wybudowano drugą rampę kolejową, długości 121,5 m, obliczoną na podstawienie 13 wagonów. Kosztowała ona 44.852,89 zł.

Nadzwyczajny wzrost spędu świń w roku 1924, przechodzący cyfrę 150.000 sztuk, spowodował potrzebę wybudowania zagród. Zagrody takie ustawiono w roku 1925 pomiędzy halami dla świń i bydła. Mieszczą one 800 świń, a kosztowały 11.941,30 zł.

Również niedostateczną okazała się ilość wag do ważenia zwierząt. Z tego powodu

w roku 1925 ustawiono nową wagę do ważenia bydła o nośności 8.000 kg, a w roku 1927 dwie wagi do ważenia świń. Koszt wagi dla bydła wynosił 10.027,35 zł., a dwóch wag dla świń 9.889,05 zł.

W miarę rozwoju frekwencji zwiększały się wpływy z opłat targowych. W roku 1923 ustanowiono opłaty „rampowe” za korzystanie z urządzeń i bocznic, a pobierane za zwierzęta wywożone koleją z targowiska.

Zestawienie przychodów i rozchodów:

Rok	Przychód	Rozchód
1900	33.905,00 mk.	9.706,00 mk.
1905	45.559,00 mk.	8.597,00 mk.
1910	75.450,00 mk.	59.722,00 mk.
1913	93.978,00 mk.	78.665 00 mk.
1924	602.129,00 zł	71.70,700 zł
1925	501.326,00 zł	154.380,00 zł
1926	395.382,00 zł	140.084,00 zł
1927	420.688,00 zł	206 212,00 zł

Hala Targowa dla świń.

Opłaty te, początkowo dość znaczne, stopniowo obniżano tak, że obecnie wynoszą połowę opłat targowych, które mniejwięcej odpowiadają wysokości taryfy z roku 1914.

Dla porównania wpływów przytaczamy poniższe zestawienie, najwymowniej świadczące o nadzwyczajnym rozwoju targowiska po wojnie, zaznaczając, że dość znaczne nadwyżki dochodów nad rozchodami, przeznaczone są na budowę nowego targowiska.

Rzeźnia. Zniesienie w roku 1919 ograniczeń uboju zwierząt, a także szybki po wojnie wzrost ludności miasta, które w roku 1914 liczyło 168.730, a w roku 1927 — 236.265 mieszkańców, wpłynęło wydatnie na powiększenie się konsumpcji mięsa, a tem samem i uboju zwierząt. Poza konsumpcją miejscową miał też pewien wpływ na ubój eksport bitych zwierząt zagranicę: do Niemiec, Austrii, Czecho-Słowacji i bekonów do Anglii.

Ubój w Rzeźni 1910 — 1927.

Rok	Bydła	Cieląt	Owiec	Kóz	Św. n	Koni	Razem
1910	11.698	19.166	10.426	2.136	50.050	118	93.594
1911	11.329	21.456	9.521	2.201	56.112	256	100.875
1912	10.340	17.560	9.920	2.650	51.152	342	91.964
1913	9.709	17.185	8.695	3.319	56.713	264	95.885
1914	10.937	18.787	5.259	1.938	70.292	506	107.719
1915	15.420	23.994	6.860	2.079	30.746	530	79.629
1916	4.439	16.897	5.781	57	14.954	863	42.991
1917	15.223	18.129	2.924	56	18.530	1.926	56.788
1918	17.871	6.856	2.644	508	2.164	2.282	32.325
1919	11.900	16.717	11.710	5.231	78.906	1.070	125.534
1920	18.334	13.153	8.458	6.288	72.512	859	119.604
1921	12.285	22.575	11.085	2.731	58.497	535	107.708
1922	19.098	31.483	22.774	1.220	67.508	1.517	143.600
1923	13.134	30.901	15.381	1.297	49.935	1.085	111.733
1924	14.135	36.438	25.868	1.271	83.714	502	161.928
1925	18.675	39.359	50.661	597	117.777	537	227.606
1926	16.428	33.390	42.949	907	88.457	531	182.662
1927	12.794	40.670	28.472	461	99.053	1.612	183.062

Wobec szybkiego wzrostu uboju, pomimo projektu wybudowania nowej rzeźni, dyrekcja, powodowana koniecznością, musiała przeprowadzić cały szereg ulepszeń, by sprostać nowym potrzebom.

Rzeźnię, tak samo jak i targowisko władze polskie przejęły w stanie zdewastowanym. Musiano przystąpić do koniecznego remontu budynków, bruków itp., usunięto także niepotrzebną już szopę do masowego odżywiania biednej ludności.

Z przeprowadzonych zmian i ulepszeń wymienimy najważniejsze. I tak w roku 1923 zakupiono kosztem 23.807,00 fr. szw. nowy aparat do przeróbki niezdatnego do konsumpcji mięsa na mąkę miesną.

W następnym roku jedną z obór przerebiono na halę uboju owiec, obliczoną na ubój 200 sztuk dziennie.

Ażeby powiększyć niedostateczną ilość cel chłodniczych, przerebiono w roku 1925 jedną zamrażalnię na chłodnię o 29 celach, co kosztowało zł. 14.246,00. W tymże roku przeprowadzono gruntowny remont akumu-

latorów kosztem 16.890,66 zł, wybudowano żelazne zagrody dla świń i cieląt przed halami uboju, zakupiono 15 mikroskopów, odnowiono biura administracyjne i zaprowadzono w nich centralne ogrzewanie itp.

W roku 1926 rozszerzono sieć kolejki wiążącej. Mianowicie jedną odnogą połączono nowourządzoną chłodnię z halami uboju, a drugą przeprowadzono do toru bocznic kolejowej, by ułatwić ładowanie do wagonów zwierząt ubitych. Koszt kolejki wynosił 32.683,96 zł. — Następnie w piwnicach, pod nową chłodnią, wybudowano baseny do solenia bekonów, co pociągnęło wydatek 24.175,53 zł.

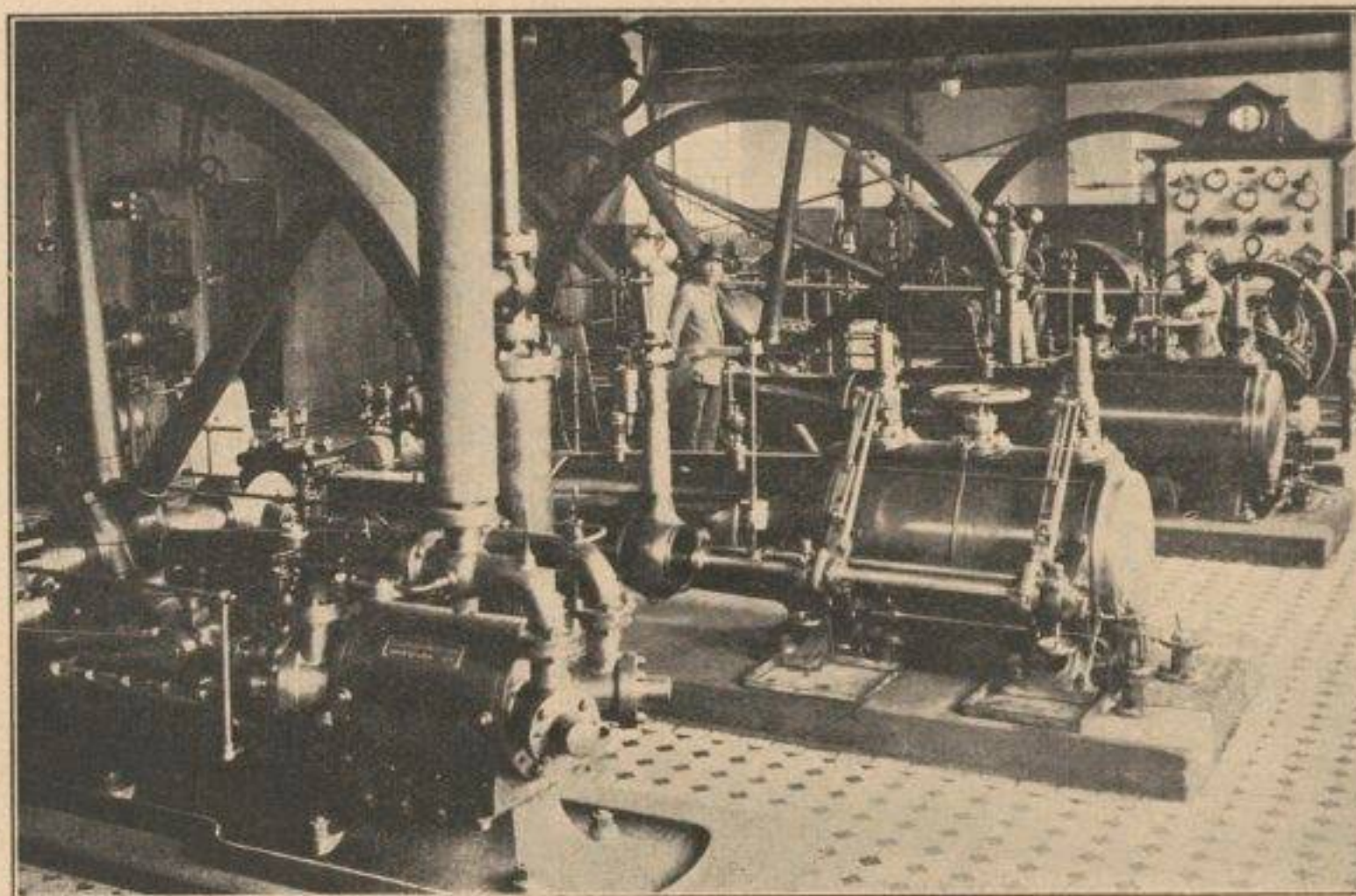
By zmniejszyć wydatki na wodę, doprowadzoną przez sieć miejską, kosztem 7.760,88 zł. wybudowano w roku 1927 studnię artezyjską. W tymże roku przerebiono wozownię na halę do wydawania mięsa dla wojska. W hali tej odbywa się od dnia 20. IV. 1928 r. sprzedaż hurtowa mięsa, pochodzącego z uboju pozamiejscowego, co poprzednio miało miejsce na wolnicy.

W roku 1928 zamówiono nowy generator do produkcji lodu. Koszt jego wyniesie 71.700,00 zł., nie licząc budynku.

Nadmienić jeszcze wypada, że w latach 1927/28 przy narożniku ulic Tama Garbarska i Grochowe Łąki wybudowano z funduszy rezerwowych dom mieszkalny za sumę 610.000,00 zł.

Rezultaty finansowe rzeźni nie przedstawiają się tak okazale, jakby z wzmożonego

Rok	Przychód	Rozchód
1900	276.076,00 mk.	276.076,00 mk.
1905	275.687,00 "	275.687,00 "
1910	453.973,00 "	389.203,00 "
1913	456.296,00 "	415.566,00 "
1924	816.373,00 zł	709.448,00 zł
1925	1.177.379,00 "	1.073.566,00 "
1926	982.587,00 "	982.587,00 "
1927	1.062.432,00 "	1.028.235,00 "

Hala maszyn.

w ostatnim dziesięcio-leciu uboju wnosić było można. Bo kiedy ubój w porównaniu z rokiem 1913 powiększył się o dwójnasób, wpływy pozostały te same. Jest to spowodowane tem, że taryfa opłat, pobieranych za ubój, jest prawie o 50% niższa, niż była w roku 1913, i tylko właśnie dzięki wzmożonemu ubojowi i umiejętnej organizacji można obecnymi dochodami zaspokoić wydatki. Dla porównania przytaczamy zestawienie:

Budowa nowego Targowiska i Rzeźni.

Targowisko i Rzeźnia, wystawione w roku 1900, kiedy Poznań liczył 117.033 mieszkańców, nie mogły wobec rozwoju miasta, liczącego w roku 1927 — 236.265 mieszkańców, sprostać jego potrzebom. Następnie, gdy podczas okupacji niemieckiej targowisko poznańskie zaspakajało przeważnie potrzeby miejscowe, po uzyskaniu przez Polskę niepodległości, ma wszelkie dane stać się oprócz

tego głównym łącznikiem pomiędzy Polską a Zachodem w handlu zwierzętami rzeźnemi, co już częściowo zaczyna się urzeczywistniać. Powodowane temi względami korporacje miejskie w dniach 16. i 21. maja 1924 roku uchwałyły przystąpić do budowy nowego targowiska i rzeźni.

- 3) obfitość wody i
- 4) bliskość dwóch stacyj kolejowych i łatwość przeprowadzenia połączeń bocznicami.

Teren ten nabyto w roku 1923 drogą wymiany, a że położony był nisko i podlegał zalewom, musiano go podwyższyć nasypem,

W hali uboju.

Pod budowę wybrano tereny warowni Lecha obszaru 21 ha, tworzące całkowity kompleks gruntów w widłach Cybiny i starego koryta Warty, a torem kolejowym.

Za miejscem tem przemawiało:

- 1) bliskość miasta, a mimo to położenie poza jego obrębem,
- 2) dostateczny obszar na budowę i ewentualną rozbudowę,

miejscami do 5 m wysokim, na co użyto 900 000 m³ ziemi. Do robót ziemnych przystąpiono w roku 1924 i ukończono je w roku 1926. Nasyp kosztował 2.336.925,90 zł.

Obecnie, po ukończeniu robót ziemnych, są w budowie dwa mosty i wiadukt.

Projekty przyszłej rzeźni i targowiska są już opracowane, a wybrana specjalna komisja przygotowuje zrealizowanie tychże.